

Kokemuksia venäläisestä luokkahuoneesta

Keräsin vuosina 2010 ja 2011 aineistoa tutkimusprojektiin, joka käsittelee geopolitiikan opetusta venäläisissä valtionyliopistoissa. Tätä tarkoitusta varten osallistuin luennoille Moskovassa, Pietarissa, Irkutskissa, Tjumenissa ja Tomskissa. Idäntutkimuksen lukijoista monella on varmasti henkilökohtaista kokemusta venäläisestä yliopisto-opiskelusta ja -opetuksesta. Itsekin olin aiemmin käynyt useissa yliopistoissa Moskovassa ja Pietarissa, lukenut monia suomalaisten opiskelijoiden matkakertomuksia ja keskustellut heidän kanssaan vaihtokokemuksista sekä tutustunut myös Venäjän korkeakouluja käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen.

Ensimmäinen asia, joka tietenkin kiinnittää suomalaisen huomiota, ovat luokkahuoneet tai ylipäätänsä yliopiston tilat. Ja tässä oli myös suuria eroja tiedekunnittain ja yliopistoittain – rahaa on joillakin enemmän kuin toisilla. Tilat saattavat olla aikalailla vaatimattomat, nuhruiset tai lähes uudet, osittain mahtipontisetkin. Joillakin oli kaikissa luokkahuoneissa tietokone ja projektori, toisissa yliopistoissa sellaisia oli vain tietyssä auditoriossa. Havaintovälineitä monet opettajat eivät käyttäneet lainkaan, jollekin nuoremmalle taas power pointit olivat olennainen osa opetusta. Se, mitä apuvälineitä luokasta löytyy, tai mitä niistä käytetään, ei tietenkään kerro välttämättä mitään opetuksen laadusta. Tai ylipäätänsä siitä, että opetusta olisi. Muistan 1990-luvun lopulta tai 2000-alusta kokemukseni

erään moskovalaisen yliopiston suomalaisien sponsorioimasta hienosta seminaarihuoneesta kaikkine siihen aikaan moderneine vehkeineen. Tämä huone ei kuitenkaan vaikuttanut olevan kenenkään käytössä.

Henkilökunnan näkökulmasta katsottuna yliopiston tilat olivat suomalaisen verrattuna vaatimattomat. Esimerkiksi vieraillessani siperialaisissa yliopistoissa tiedekunnissa laitoksen (*kafedra*) kanslia, kaikki hallintohenkilökunta ja opettajat olivat yhdessä ja samassa huoneessa, jossa hyppäsi koko ajan porukkaa sisään ja ulos. Moskovalaisissa ja pietarilaisissa yliopistoissa kanslia saattoi olla erikseen ja opettajille oma tila. Joillakin professoreilla saattoi olla myös omat huoneensa. Riviopettajan kannalta tämä tarkoittaa tietenkin sitä, ettei yliopistolle tulla tekemään tutkimusta. Sinne tullaan opettamaan, ohjaamaan opiskelijoita ja hoitamaan joitakin hallinnollisia velvollisuuksia, joita opettajien kertomusten mukaan yliopistobyrokratiasta johtuen oli yllin kyllin.

Toinen silmiinpistävä seikka oli se, kuinka paljon aikaa joillakin opettajilla meni ”järjestyksen” ylläpitoon tai ”kurinpidollisiin” toimiin luokkahuoneessa. Tunti alkoi useimmiten nimenhuudolla ja pohdinnalla siitä, minkä takia joku oli myöhässä. Lisäksi joissakin tiedekunnissa luenolta ei saanut myöhästyä. Venäjän yliopistoisahan suurin osa opetuksesta on ollut pakollista (uusien kansallisten stardardien myötä valinnai-

suutta on pyritty lisäämään, mutta käytännössä tämä ei kaikissa yliopistoissa ole toteutunut) eli opiskelijat ovat pääosin noudattaneet tiettyä valmiiksi tehtyä lukujärjestystä. Jotkut opettajat ja tiedekunnat suhtautuivat myöhästymiseen erittäin vakavasti. Myöhästyjän täytyi hakea kansliasta jokin lappu ja palata sitten sen kanssa takaisin, jonka jälkeen myöhästyminen merkittiin kirjaan. Jos myöhästyä liikaa, luennoille ei saanut osallistua lainkaan. Sen sijaan toisaalla pari muuta opettajaa eivät välittäneet myöhästymisestä lainkaan, vaan opiskelijat saivat tulla ja mennä oman mielensä mukaan. Yksi opettaja arvostelikin toisen tiedekunnan käytäntöä, jossa luennoille osallistuminen oli pakollista ja useasta myöhästymismerkinnästä menetti stipendinsä. Hän kutsui tämän tiedekunnan käytäntöjä ”sosiaalidarwinismin ilmentymiksi” nyky-Venäjällä, ja että hän tunsii olonsa ko. tiedekunnassa ”kuin olisi ollut GULAGilla!” Toinen opettaja taas perusteli ”hellämielisyttään” sillä, että monien opiskelijoiden oli käytävä töissä elättääkseen itsensä ja sen vuoksi työ- ja opiskeluaikatauluja oli joskus vaikea sovittaa yhteen.

Kurinpäädollisiin toimiin oli todellistakin tarvetta. Joillakin luennoilla opiskelijat höpötivät, kikattivat, näpläsivät nettiä, puhelintaan, lukivat muita luentomuistiinpanoja tai kirjoja ja tekivät ”läksyjään” luentojen aikana. Itselleni tuli mieleen omat yläaste- tai lukiokokemukseni. Ensimmäisinä vuosina opiskelijat ovatkin Venäjällä suomalaisen lukiolaisen ikäisiä. Suomessa (venäläisestä näkökulmasta jo aikalailta vartuneemmat) opiskelijat pääosin valitsevat itse mille luennoille osallistuvat ja pääosin kuuntelevat mitä luennoitsija sanoo (tai jos he tekevät muuta, tekevät sen diskreetisti). Jotkut opettajat yrittivät ohjata opiskelijoita jatkuvasti, toiset taas eivät välittäneet ”häiriökäyttäytymisestä”. Sen sijaan kurin tai hierarkian ulkoisia merkkejä saatettiin noudattaa osittain hyvinkin orjallisesti. Joillakin luennoilla opiskelijat nousivat aina seisomaan kun opettaja saapui luokkaan.

Siihen, miten opetus olisi vain yksipuolista luennoita venäläisissä yliopistoissa, on kiinnitetty joissakin aiemmissa tutkimuksissa huomiota. Niillä luennoilla, mihin minä osallistuin, oli yksipuolinen luento vain yksi opetustavoista. Suurimmalla osalla oli pyrkimystä interaktiivisuuteen opetuksessa ja suurimmassa osassa luennoista opiskelijat osallistuivat aktiivisesti esittämällä kysymyksiä tai pitämällä esitelmiä. Yhden opettajan opetusmetodi oli nimenomaan opiskelijoiden esitysten kautta opettaminen. Rohkeus ja argumenttien selkeys olivat selkeästi eroina suomalaisiin opiskelijoihin. Venäläisiä opiskelijoita oli opetettu ilmaisemaan itseään, ja kärkkäittenkin mielipiteiden esittäminen sallittiin. Nykyinen yliopistosukupolvi ei kovin paljon ”kuvia kumartele”. Kaiken kaikkiaan nykyiset yliopistot vaikuttavat olevan jonkinlaisessa murrosvaiheessa, mikä ilmenee esimerkiksi hyvin erilaisina käytäntöinä eri yliopistoissa tai yliopistojen sisällä tiedekunnasta ja itse opettajasta riippuen. Tutkimuksellista tietoa venäläisestä korkeakoulutuksesta on saatavana myöhemmin ilmestystä *Idäntutkimuksen* Koulutus-numerosta.

S i r k k e M ä k i n e n

Kirjoittaja työskentelee Suomen Akatemian tutkijatohtorina Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa.